Geloof en wetenschap: twee goede vrienden?!
(4) Aanwezig in de Aandacht

Lezing

Ik laat jullie niet als wezen achter, Ik kom bij jullie terug. Nog een korte tijd en de wereld zal Mij niet meer zien, maar jullie zullen Mij wel zien, want Ik leef en ook jullie zullen leven. Dan zul je begrijpen dat Ik in mijn Vader ben, dat jullie in Mij zijn en dat Ik in jullie ben. Wie mijn geboden kent en zich eraan houdt, heeft Mij lief. Wie Mij liefheeft zal de liefde van mijn Vader en Mij ontvangen, en Ik zal mij aan hem bekendmaken.' Toen vroeg Judas (niet Judas Iskariot) aan Jezus: 'Waarom zult U zich wel aan ons, maar niet aan de wereld bekendmaken, Heer?' Jezus antwoordde: 'Wanneer iemand Mij liefheeft zal hij zich houden aan wat Ik zeg, mijn Vader zal hem liefhebben en mijn Vader en Ik zullen bij hem komen en bij hem wonen. Maar wie Mij niet liefheeft, houdt zich niet aan wat Ik zeg, en wat jullie Mij horen zeggen, zijn niet mijn woorden, maar de woorden van de Vader, door wie Ik gezonden ben.

Joh 14,18-24 (NBV21)

Overweging

Beste 'aanwezigen',

Als godsdienstwetenschapper krijg ik vandaag het voorlopig laatste woord over de relatie tussen geloof en wetenschap. Toen ik nog les gaf – dat is nog niet zo lang geleden – zocht ik In het laatste hoofdstuk van mijn cursus over levensbeschouwing welk godsbeeld aanvaardbaar kan zijn voor de hedendaagse, wetenschappelijke georiënteerde westerse mens. Om mijn meest kritische leerlingen nl. die uit de wetenschappelijke richtingen tegemoet te komen maakte ik daarbij dankbaar gebruik van enkele publicaties van Gerard Bodifée (° 1946) [1], doctor in de natuurkunde, gespecialiseerd in de astrofysica, zeg maar 'de sterrenkunde'.
Een wetenschapper die in God gelooft, komt dat tegen![2]

Laat ons eerst eens duidelijk stellen waarover de spanning tussen geloof en wetenschap gaat. Dat gaat eigenlijk terug op het foute uitgangspunt dat er maar één soort waarheid bestaat en de discussie is dan wie over die waarheid beschikt.
- De bijbel beschrijft de schepping in zes dagen, de evolutieleer zegt iets anders.
- Volgens het scheppingsverhaal is de zon een soort 'lamp' die rond de aarde draait. Copernicus en Galilei kwamen met een andere waarheid op de proppen.
- En hoe kan het dat God op de eerste dag het Licht maakt als hij de vierde dag pas de zon maakt?

Ondertussen weten wij dat het scheppingsverhaal niet over natuurwetenschappelijke waarheid gaat, maar over zingeving. Dat het universum evolueert van chaos naar orde en dat dat **GOED** is. "En God zag dat het goed was" keert als een refrein zeven keer terug in dat verhaal. [3]

Gerard Bodifée maakt in zijn boek **'God en het gesteente'** meteen duidelijk waarover wetenschap kan en mag spreken en waarover ze moet zwijgen; en hetzelfde m.b.t. religie. Als beide de grenzen van hun competentie respecteren, dan kunnen ze mekaar aanvullen.

---

[1] https://www.bodifee.be/
[2] Bodifée is niet de enige astrofysicus bij wie de wetenschappelijke ingesteldheid niet in tegenspraak is met een geloof in God. In Vlaanderen is vooral Leen Decin gekend als gelovige sterrenkundige.
[3] Gen 1,4.10.12.18.21.25.31

Ik citeer uit dat boek:
"In de feiten waarover de wetenschap spreekt, ontdekt de mens waarheden waarvan hij zich rekenschap moet geven, maar niet een aanwijzing voor de oriëntatie die hij aan zijn leven kan geven. In het geloof in een God die zegt dat het bestaan goed is, die zelf het goede is, en die de mens opdraagt het goede te doen, vindt de mens een zin in zijn bestaan." [4]

Dat laatste werkt Bodifée wat meer uit in een ander boek van hem met als titel: **'Aandacht en aanwezigheid'.** Daarin ontwikkelt hij een godsbeeld waarbij je toch een verbinding kan maken tussen de bijbelse god en de evolutietheorie. Op de laatste bladzijde schrijft hij: "God is een schepper, niet door aan het begin van de dingen te liggen, maar door hun bestemming te zijn." [5]
Dat vraagt wel een woordje uitleg.

Te beginnen met het woord 'Aandacht'. Om de betekenis van dat woord te verduidelijken durfde ik in mijn lessen al eens iets vreemds doen, bvb een vreemd geluid maken. …. Dan heb je plots meteen de aandacht van iedereen, ook van hen die stiekem een berichtje aan het versturen zijn. Met een trucje heb ik jou nu ook a.h.w. 'weggetrokken' uit je zelf, naar mij toe.
'Aandacht' is een dus een 'mentale beweging' waarbij je uit jezelf wordt getrokken naar iets of iemand toe. Aandacht is dus een oriëntatie, een gerichtheid op het andere dan jezelf.

Alle levende wezens beschikken over een vorm van aandacht.
- Bij **planten** is dat enkel een functionele aandacht, gericht op overleven. Vorige zomer heb ik in mijn tuin zonnebloemen geplant. Het zaadje schiet wortel naar beneden en er komt een stengel uit de grond naar boven gericht. Die stengel zoekt een weg naar het licht. Dat is een vorm van aandacht. Die bloemen die overdag het langst zonlicht kregen werden het grootst. Mijn buurman heeft de hoogste zonnebloemen meer kunnen bewonderen dan wij. Het is hem gegund.
- **Dieren** kunnen naast hun functionele aandacht ook een speelse aandacht ontwikkelen. Hun vermogens tot communicatie en de erkenning van hun gevoelens hebben ertoe geleid dat wij hen rechten hebben toegekend.
- De **mens** beschikt over een waaier aan vormen van aandacht. Naast de functionele en speelse aandacht van het dier beschikt de mens bv. ook over een esthetische, een ethische en een metafysische aandacht: aandacht voor het mooie, voor het goede en voor het ongrijpbare mysterie van al wat is. Uit dat laatste ontstaat religie: dat is het vermoeden van een goddelijke aandacht.

En dan laat Bodifée de wetenschapper in zichzelf los en wordt hij de zinzoeker. Nadat hij in zijn boek eerst een heel betoog heeft gehouden over het feit dat ons verstand niet in staat is om 'God' te denken en onze taal 'God' al zeker niet in woorden kan vatten, komt hij nu op de proppen met zijn godsbeeld: **God is aandacht**.

Meer bepaald: welwillende, ethische aandacht. Dat is eigenlijk een filosofische vertaling van 'God is liefde'. Maar omdat het woord 'liefde' al zoveel gebruikt en misbruikt wordt, opent het concept 'aandacht' enkele inspirerende perspectieven.

Als God 'aandacht' is dan schuilt er in elke vorm van aandacht iets goddelijks.
Ik citeer: *"Naarmate iets tot meer aandacht in staat is, verenigt het zich intensiever met God en is hij er duidelijker in herkenbaar. Daarom is God niet zozeer te vinden in (…) de sterren (…) want het zijn blinde objecten (…) die tot weinig aandacht in staat zijn"* [6] zegt de sterrenkundige.

---

[4] Gerard Bodifée, God en het gesteente. Waarover religie en wetenschap spreken en zwijgen, Davidsfonds/Leuven,2007, p. 15
[5] Gerard Bodifée, Aandacht en aanwezigheid. Over creativiteit in een onvoltooide wereld., Kapellen, 1991, p. 123
[6] Ibidem, p. 119

In de mate waarin planten en dieren tot aandacht in staat zijn, komt de goddelijke aandacht geleidelijk, maar beperkt aanwezig op deze wereld.

Ik citeer verder: *"Het duidelijkst is God aanwezig in de zoekende, naar een volmaakter leven strevende mens."* [7] In de welwillende aandacht voor de wereld en de medemens.

Laat mij de consequenties van deze visie even wat concreter maken.
De mate waarin God op deze wereld AANwezig komt of 'voelbaar' is hangt dus af van de mate waarin de mens warme aandacht schenkt aan zijn omgeving. Doordat wij ook kunnen kiezen om geen of een destructieve aandacht te schenken aan mens en wereld, beschikken wij dus over de macht om God AF-WEZIG te houden. Niet God is almachtig over mens en wereld, maar de mens heeft de macht om God toe te laten of weg te houden van de wereld![8]
Wetenschap en technologie zijn daarbij instrumenten die kunnen helpen om de warme aandacht voor mekaar te bevorderen, maar kunnen zoals je weet evenzeer voor het omgekeerde gebruikt worden.

De BESTEMMING van mens en wereld is volgens Bodifée om steeds meer 'God' te worden. *"God is een schepper, niet door aan het begin van de dingen te liggen, maar door hun bestemming te zijn."*

In het evangelie hoorden we daarnet Jezus zeggen: *"Ik laat jullie niet als wezen achter, Ik kom bij jullie terug. Dan zul je begrijpen (…) dat jullie in Mij zijn en dat Ik in jullie ben.(…) en wat jullie Mij horen zeggen, zijn niet mijn woorden, maar de woorden van de Vader, door wie Ik gezonden ben."*

De Geest van warme aandacht wil in ons wonen en via ons van de wereld een goddelijke wereld maken.

En nu maak ik het nog concreter, naar 'hier en nu'.
Op welk moment in onze viering is er het meest warme aandacht van iedereen bij wat er gebeurt? Bij het breken van brood en schenken van wijn en wat daar eventueel bij gezegd wordt. De aandacht die op dat moment voelbaar is, is niet alleen een aandacht van het verstand, maar evenzeer van het hart. Er wordt niet alleen geluisterd naar wat er gezegd wordt, maar ook hoe het gezegd wordt en we proberen ons in te leven in de gevoelswaarde en de betekenis ervan bij de persoon die spreekt, ook als die persoon niets zegt. Op dat moment komt God in een viering het meest aanwezig bij ons.
Hij of Zij komt niet aanwezig in het gebroken brood en de geschonken wijn, maar in de verzamelde gemeenschap die met warmte ontvangt wat er wordt gedeeld. Niet het brood en de wijn worden geconsacreerd tot Lichaam van Christus, maar wijzelf voor zover we er met onze warme aandacht bij zijn.
En uiteraard heeft wat hier gebeurt slechts echt betekenis als wij ook straks en morgen, – buiten deze viering – warme aandacht hebben voor het goede, het ware en het schone rondom ons. Onder die voorwaarde mogen wij bij het uitdelen van brood en wijn zeggen:
"WIJ worden Lichaam van Christus".

Jef Truwant
De Lier, Brugge, 29 januari 2023

[7] Ibidem, p. 120
[8] In het Christelijk opinieblad TERTIO van 18 januari 2023 verwoordt Mark Van de Voorde dezelfde gedachte op de volgende wijze: *"In het christelijk geloof is niet God verantwoordelijk voor wat met de mens gebeurt, maar is de mens er verantwoordelijk voor dat 'God gebeurt'."*